

Enclosure 36

Forhållning i SIDA rapport

1

Dubblätt

Vem slåss nu för demokrati i Filippinerna?

Någon halvmil från finans och hotelldistriktet i Makati, som nyss var centrum för det sjätte kuppförsöket på drygt tre år, har Metro Manilas ringväg EDSA gett namn åt den gigantiska folkliga manifestation som i februari 1986 förde Corazon Aquino till presidentämbetet. En dryg miljon människor blockerade avenyn vid polisens högkvarter Camp Crame, hindrade Marcos från att använda sina trupper mot avhoppade militära ledare och tvingade honom i landsflykt. Rörelsen var inte ny men hade stärkts och breddats under en valkamp som Marcos känt sig tvingad inbjuda till, och som han sedan med alla medel hindrat oppositionen från att vinna.

Längs EDSA kulminerade alltså den fredliga kampen för demokratiska rättigheter i en stor delseger – under borgerlig och kyrklig ledning. Bara något halvår tidigare hade nämligen den dittills allt starkare kommunistledda enhetsfront som länge varit Marcos värsta huvudvärk renlärigt bojkottat samma val och snabbt förlorat initiativet.

Var hittar man det mäktiga intresset för demokrati fyra år senare? Flera av officerarna som vände sig mot Marcos har ställt sig bakom de upprepade kuppförsöken. Utländska och inhemska affärsmän som begåvats med omfattande privatiseringar önskar sig en mer handlingskraftig regim och försöker skaffa sig bästa möjliga kontakter och positioner. Kyrkan blir alltmer "neutral". Aquinos administration kompromissar högerut. Korrruptionen brer ut sig på nytt. Politiska bossar med privata arméer styr flera av provinserna. Den utlovade jordreformen läggs på is. Inflation och nedskärningar drabbar främst de många fattiga. Den kommunistledda enhetsfront som alltså dominerar vänstern som helhet menar att den nya regimen inte är stort bättre för vanligt folk än Marcos' – USA dominerar som förr och bönderna måste fortfarande bekämpa feodala herrar med hjälp av sin Nya Folkarmé.

Istället utvecklas nu den demokratiska kampen för ett nytt Filippinerna bland i första hand nytänkande vänstermänniskor, med allt ifrån kommunistiska till socialdemokratiska och liberala rötter vilka försöker stödja ett otal progressiva intresse- och aktionsgrupper samt frivilliga utvecklingsorganisationer som växt fram under 80-talet.

Under flera år har det sagts att denna nya demokratiska rörelse i huvudsak engagerar intellektuella och progressiva ur medelklassen i städerna. Men om jag inte helt misstar mig är det just de bönder och just den ledare, torparsonen Bernabe "Dante" Buscayno, som i början av 1969 bildade den Nya Folkarmén, vilka startat det kanske mest framgångsrika och nydanande projektet för folklig och demokratisk utveckling.

Låt oss därför avstå från äventyr bland gerillan som håller ut i bergen och istället göra ett besök hos Dante och hans bönder i Tarlac på centrala Luzons mer prosaiska slättland.

Från väpnad bondekamp till valförlust

Längs Marcos avgiftsbelagda motorvägar för oss bussen snabbt norrut. Halvannan timme senare anar vi amerikanska Clark Air Base vid vars

kringliggande restauranger i Angeles den unge Dante tjänade en tid. Omkring tre mil längre fram, strax efter Capas, skymtar Voice of Americas gigantiska radiomaster där Dante och hans rebeller för något tjugotal år sedan jobbade som konstruktionsarbetare och säkerhetsvakter(!) – och snattade en massa kommunikationsutrustning. Strax intill föddes Dante i början av 40-talet. Här bildades den Nya Folkarmén. Här hoppar vi av.

Vid den tiden slet närmast livegna andelsbrukare på de stora fälten intill. Liksom Dantes far hade många deltagit i den kommunistiskt ledda Huk-gerillan som först bekämpade feodala förtryckare och japanska ockupanter, och sedan vände sig mot efterkrigstidens amerikanska marionettregeringar. Vid slutet av femtiotalet anslöt sig Dante till spillrorna av denna rörelse.

Medan Dante ledde fattigbönder som satte eld på näraliggande Hacienda Luisitas sockerfält i protest mot usla villkor, växte unga damen Corazon upp i huvudbyggnadens salonger bland godsägare och affärsmän som inkluderade en av Marcos verkliga favoriter. Men Cory gifte sig med sonen på haciendan i Concepcion strax intill. Han hette Benigno "Ninoy" Aquino och fostrades till radikal liberal politiker med Marcos som huvudfiende och med nära relationer till folkledare som Dante.

Under några år som "houseboy" i Manila hade Dante lyckats skaffa sig motsvarande realskoleutbildning. Senare slukade han marxismens klassiker och blev ansvarig för kamraternas skolning inom Huk-gerillan. Till sist tog de avstånd från både den allt mer korrupte kommandören i området och det gamla kommunistpartiets ledning i Manila som kompromissade med Marcos. Det var då Dante istället sökte kontakt med den nya radikala studentrörelsen, slog sig samman med José Maria Sison i det maoistiska kommunistpartiet och bildade den Nya Folkarmén 1969.

Under de följande sex åren arbetade Dante längs bergskedjorna med att utbilda och organisera gerillafronter runt om i landet, medan Joma Sison svarade för den centrala ideologiska ledningen med utgångspunkt från Maos texter. 1976 arresterades Dante, och 1977 Sison. Men rörelserna de byggt var solida nog att inte bara överleva utan också snabbt och kraftigt expandera under Marcos allt mer despotiska värde.

Dante hävdar fortfarande att förtrycket under feodala herrar och Marcos regim länge var så massivt att fattigt folk helt enkelt måste kämpa illegalt och ofta försvara sig med vapen i hand. Men under första hälften av åttiotalet började situationen ändras. Ninoy Aquino mördades direkt när han återkom från exil 1983. Detta utlöste allt bredare protester. Från cellen ivrade Dante förgäves för att de kommunistledda fronterna bland annat borde delta i valkampen mot Marcos 1986.

Följaktligen förlorade alltså den mäktiga revolutionära vänsterrörelsen initiativet. När fru Aquino frigivit de politiska fångarna och Dante återvänt som observatör i kommunisternas främsta organ, sade visserligen även de principfasta ledarna att valbojkotten varit en "taktisk blunder". Men när inte bara en rad vänsterdissidenter på lägre nivå utan även Dante hävdade att felet var mycket mera grundläggande, hamnade han åter i en liten minoritet. Kritikerna ifrågasatte t ex tesen om att Filippinerna fortfarande var halv-feodalt och att väpnad maoistisk

bondekamp var en förutsättning. De menade att flera års kapitalistisk expansion skapat många fler och komplicerade motsättningar. Och de ansåg att man borde ägna full kraft åt att utnyttja de demokratiska friheterna under Aquino till att stödja progressivt arbete i alla de grupper och organisationer som vuxit fram.

Inför de nya valen till senaten och kongressen i maj 1987 gjorde den revolutionära vänstern ett försök att jämka samman de olika ståndpunkterna genom att låta dissidenterna delta medan andra aktivister visserligen skulle utnyttja tillfället att propagera men i övrigt, utan besvärande debatter, kunde fortsätta sitt aktionsarbete och sin väpnade kamp. Dante tillhörde dem som lanserades som senator.

Resultaten blev synnerligen deprimerande. Rörelsen som helhet må ha varit seriös i fråga om att föra ut propaganda. Men dess fulla kapacitet utnyttjades inte på långt när till att stödja kandidaterna och underbygga en alternativ demokratisk handlingsplan. Till och med kampanjorganisationen hade allvarliga brister t ex i fråga om att prioritera lämpliga valkretsar och att få folk att först registrera sig, sedan gå och rösta och slutligen att hjälpa till med att kontrollräkna valsedlarna. Och i flera områden kunde andra kandidater till och med köpa sig fram hos de revolutionärer som ville mobilisera medel till, som de menade, viktigare kampformer.

Men ännu viktigare var att vänsterkandidaterna enbart kunde bjuda ut progressiva idéer – inte trovärdiga löften om vad de och rörelsen skulle kunna åstadkomma om de blev valda. Tillgång till positioner inom valda församlingar och inflytande inom byråkratin samt över allmänna resurser var helt enkelt inte speciellt viktigt för de aktivister som slogs mot jordägare på fälten, kapitalister i företagen eller protesterade mot USAs baser. De väl etablerade politiska maskinerna och de djupt rotade patron-klientförhållandena fick därför fritt utrymme och säkrade en storseger åt den traditionella politiska eliten.

Nytt politiskt projekt bland bönderna

Personligen var valet ingen katastrof för Dante, som fick flest röster inom vänstern. Men politiskt måste han börja på nytt. Och våldet han ville undvika trängde sig på direkt efter en TV-show där han analyserat valresultatet. Högerterrorister angrep hans bil med automatvapen men lyckades "bara" mörda två av vännerna som åkte med och allvarligt skada de andra. Det fanns alltså flera skäl att återvända till Tarlac, där befolkningen beskyddade honom och där han från grunden skulle kunna pröva den nya väg han hittills bara talat om.

Dante och hans medarbetare började med att undersöka böndernas förändrade situation. Årtionden av militant kamp mot de feodalliknande jordägarna hade tvingat Marcos att genomföra en mindre jordreform där man odlade ris och majs. Många av de gamla andelsbrukarna var nu självägande småbönder. För dem var den anti-feodala kampen om jord i allt väsentligt över. Nu utsattes de istället för kapitalismens avigsidor. Deras jordbitar var små och de hade inte tillgång till stöd från politiker och byråkrater. Följaktligen led bönderna brist på de effektiva insatsvaror som

affärsmän sålde eller hyrde ut med god förtjänst. Efter skörden tog kvarnägare och andra rejält betalt. Och mellanhänder köpte billigt och marknadsförde dyrt. De flesta av bönderna var kraftigt skuldsatta. Arbetarna fick uselt betalt. Och givetvis rådde det brist på arbetstillfällen.

Flera hade redan förlorat sin jord. Jordkoncentration i stor skala eller i varje fall "kulakisering", framväxt av rike-bönder med egna arbetare, stod för dörren. Dante föreslog därför att de många små självägande bönderna skulle utnyttja det nya handlingsutrymme som fanns under president Aquino till att samarbeta helt öppet och söka offentliga krediter. Gemensamt skulle de kunna skaffa fler och billiga insatsvaror och använda dem effektivare. Bättre preparering och bevattning av fälten kunde ordnas kollektivt. Var och en kunde skörda sina egna åkrar, men sedan borde de magasinera skörden gemensamt och bara sälja på egna villkor, helst utan mellanhänder. Kooperativet kunde ta hand om tillräckligt många säckar för att betala tillbaka lånen och sedan be om nya pengar. På sikt skulle de kunna investera i en egen kvarn och annan vidareförädling. Och detta skulle ge arbetarna bättre lön och fler jobb.

Bönderna skakade på huvudet och tänkte på alla misslyckade kooperativ som smarta affärsmän, politiker m fl skott sig på. Men bland nästan 500 bönder hade Dante skaffat sig ett grundmurat förtroende sedan årtionden av hängivet arbete. Om inte annat så ställde de upp av lojalitet. Och gerillan i bergen intill lät sin gamle kommandant vara ifred.

Nu gällde det att inte bli motarbetad av staten utan istället få rejäla krediter. Liksom Ninoy Aquino på sextiotalet fann den nuvarande guvernören i området för gott att hålla sig god vän med Dante och hans bönder. I presidentpalatset satt fru Aquino som väl varken vågade eller ville gå emot sin mördade makes vän och fd. fängelsekamrat under slutet av 70-talet. Sent 1988 kunde man rulla igång.

När vi kliver av bussen i Tarlac ungefär ett och ett halvt år senare har de 500 skeptiska bönderna blivit mer än 4000 entusiaster. Deras fortfarande individuellt ägda jordbitar omfattar 8000 hektar. (Sockerodlande Hacienda Luisita strax intill är 2000 hektar mindre, men har förstås mer fast kapital.) Kooperativet är störst i landet. Produktionen har ökat drastiskt. Skörden av i huvudsak ris, majs och bönor magasineras kollektivt tills uppköparna erbjuder vettiga priser. Under kooperativets överinseende får även de skördearbetare som bönderna själva anställer bättre betalt. Bönderna har kunnat betala tillbaka sina tidigare lån och hotas inte längre av utslagning. Kooperativets statliga krediter har till och med betalats tillbaka i förtid. Nu har man fått nya ännu större lån från en regering som lider brist på egna "success stories" och gör sitt bästa för att utnyttja Dantes. I och utanför landet skriver även konservativa kolumnister och affärsjournalister förundrade och beundrande artiklar.

Medan småmössen jagar runt under personatorn visar mig Dantes nya följeslagerska Fatima (vars make mördades i bilen som högerterroristerna attackerade i Manila för snart tre år sedan) hur organisationen fungerar. 77 valda lokala ledare samarbetar i 23 grupper med en kooperativ samordnare och en teknisk rådgivare var och utgör basen för den centrala ledningen. Den interna demokratin vidareutvecklas i

takt med att bönderna själva finner det lönsamt att samarbeta. För att hindra infiltration måste de som anställs av kooperativet ha lokal förankring. De som ska driva den nya riskvarnen kommer att få egna andelar och därmed intresse av att sköta den effektivt. Allt är inte problemfritt. Man har nyligen löst en tvist om hur mycket av skörden som bör användas till investeringar sedan krediterna återbetalats. Nu diskuteras de kooperativt anställdas löner och att en del bönder börjar bli bekväma av sig. Men framförallt har man växtvärk.

Värmen dallrar och myggorna jagar. I rummet man utrymt för mig söker jag skydd under familjens fläkt, medan Dante, som snarare är svag för att vårda sitt yttre, fortsätter arbeta närmast maniskt. Han tog just sin risiga bil (den som pepprades med kulor i Manila) för att sova över i en hydda i närheten av riskvarnen som ska invigas i april och hålla ett öga på inhyrda anläggningsarbetare med dyra maskiner, som extraknacker mot en billig penning efter ordinarie arbete annorstädes.

Torkan håller på att bli besvärande. Man gräver frenetiskt efter vatten. När vi far runt på fälten diskuterar vi möjligheterna att använda vindmøllor för att pumpa upp vatten på fler ställen; diesel och el är dyrt.

Huvudkontoret består av några långa bord i ena änden av en utnyttjad stor industrihall som man hyr billigt och i huvudsak använder som magasin. Utanför ligger en första liten kooperativ servering. En bit bort finns verkstan för de jordbruksmaskiner man haft råd med och några lastbilar. Över fälten skymtar Voice of Americas radiomaster med helt andra syften.

Nytt beroende – av demokrati

På några risiga stolar längs kontorsborden i magasinet diskuterar vi vänsterns bakgrund och utveckling. Till sist frågar jag om Dante övergett politiken? Har han bara blivit progressiv penningutlånare med goda kontakter eller verkställande direktör för ett farmarkooperativ? Vill han utnyttja succén i Tarlac till att bli borgmästare, guvernör, eller kongressman vid valen 1992? Står och faller inte kooperativet dels med hans egen person och dels med alla de fördelaktiga lånen? Hur är det med självtilliten? Kan verkligen ett projekt som det här stå som modell för andra områden i Filippinerna?

Dante är medveten om att Tarlac är unikt i så motto att bönderna har egen jord, att han själv är en betrodd ledare, att man nu kan agera öppet och att man får betydande krediter – som kooperativet är produktivt nog att genast betala tillbaka. Men förutsättningarna är inte märkvärdiga. Jordan har man tilltvingat sig, ledaren växte fram under kampen, och dagens handlingsutrymme är ingen skänk från ovan utan beror på det egna trägna arbetet. Tarlac är inte det enda stället där man kan göra så eller redan nått en bra bit på väg, menar Dante. När jag nämner områden där fattigbönder inte kan organisera kooperativ eller fackliga organisationer på grund av jordägarnas privata arméer, nickar han och säger att nu finns det i varje fall möjlighet att bilda breda folkliga försvarsorganisationer.

Men sedan tillägger han att "å andra sidan är faktiskt poängen att det kommer att gå åt skogen här i Tarlac". Tesen är nämligen att projektet inte kan fullföljas inom systemets ramar. Bönderna måste få mera makt.

Dantes kungstanke är att folk inte blir revolutionärer varken i Tarlac eller någon annan stans för att man propagerar utan bara genom egna praktiska erfarenheter. När nu handlingsutrymmet är mycket större än under Marcos måste man jobba hårt och snabbt för att tillsammans med bönderna åstadkomma så mycket som möjligt inom systemets ramar, "under existerande produktionsförhållanden". Det är först när bönderna själva konfronteras med det oundvikliga riktigt hårda motståndet från mäktiga affärsmän, politiker och byråkrater som de gemensamt kan utveckla den politiska kampen. "Och det är först då jag kan avgöra hur jag själv ska gå vidare. Jag är inte ens säker på hur långt den här processen hunnit utvecklas när nästa val blir aktuellt."

Hur viktig blir då kampen för demokrati? Dante tror att de flesta av bönderna redan är medvetna om att deras frihet och möjlighet att samarbeta, liksom folkvalda politiker och rimligt okorrumperade administratörer som kan ordna förmånliga krediter, är oundgängliga förutsättningar för att de ska kunna fortsätta. Detta kraftiga beroende av – och intresse av att kämpa för – inte bara demokratiska fri- och rättigheter utan även en demokratisk statlig administration hänger alltså delvis ihop med att kooperativet i Tarlac inte främst bygger på internationellt bistånd, till skillnad från många andra viktiga utvecklingsorganisationer och aktionsgrupper i Filippinerna.

Olle Törnquist,
statsvetenskaplig u-landsforskare vid AKUT-gruppen i Uppsala.